

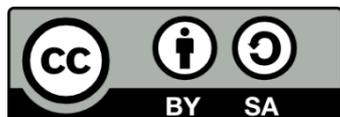

Αυταρχισμός και δημοκρατία στο σχολείο και στη σχολική τάξη

Ενότητα 5: Ελευθεριακή Αγωγή και Σχολικές Πρακτικές

Δημήτρης Θ. Ζάχος

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ελευθεριακή Αγωγή και Σχολικές Πρακτικές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

---

1. Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: Ελευθεριακή Αγωγή- βασικές έννοιες.
2. Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη.

Σκοποί ενότητας

- Συνέχεια στη διερεύνηση της Ριζοσπαστικής Παιδαγωγικής, μέρος ή τμήμα της οποίας θεωρείται από ορισμένους/ες παιδαγωγούς και η Ελευθεριακή Αγωγή.
- Εισαγωγή, ανάλυση και συζήτηση βασικών στοιχείων, ιδιαίτερα των πλευρών της Ελευθεριακής Αγωγής, οι οποίες σχετίζονται με τις σχολικές πρακτικές στο σύγχρονο δημόσιο σχολείο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: Ελευθεριακή Αγωγή- βασικές έννοιες

Ριζοσπαστική παιδαγωγική

- Σημασία στην κατανόηση της ιδεολογίας στην εκπαίδευση
- Ριζοσπαστική κριτική στην εκπαίδευση
- Εναλλακτικές προτάσεις εντός και εκτός συστήματος

Ελευθεριακή ή αναρχική ιδεολογία

1. Η εξουσία περιορίζει την ελευθερία των ανθρώπων.
2. Πίστη στην έμφυτη καλοσύνη των ανθρώπων.
3. Έμφαση στην ατομική ελευθερία, ισότητα, συνεργασία και αλληλεγγύη.
4. Η οργάνωση της κοινωνίας θα πρέπει να γίνει από κάτω προς τα πάνω.

Ελευθεριακή εκπαίδευση: βασικές έννοιες I

- Οι ελευθεριακοί (αναρχικοί) - μορφές εξουσίας
- Καταπίεση του κράτους
- Καταπίεση της δασκάλας
- (Υπακοή, πίστη και φορμαλιστική σκέψη)

Ελευθεριακή εκπαίδευση: βασικές έννοιες II

- Η πραγματική μάθηση ως διερεύνηση των ατομικών αναγκών

Η κοινωνική αλλαγή θα έλθει με αλλαγή στην προσωπική συνείδηση.

- Σεβασμός στο παιδί και όχι θεώρησή του ως κατώτερου όντος.

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση I

- A. S. Neil «*Η αντίληψη πως αν το παιδί δεν μαθαίνει κάτι χαραμίζει το χρόνο του, δεν είναι τίποτα λιγότερο από κατάρρα...*».

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση II

- **John Holt** για τα σχολεία του Leicestershire:

«Αυτό που τους έλειπε ήταν ο ελεύθερος χρόνος. Οι δάσκαλοι συνήθιζαν να λένε, με τις πιο ευχάριστες φωνές, “Ας προχωρήσουμε με αυτό”, εννοώντας να κρατηθούν τα παιδιά απασχολημένα. Έγινε ξεκάθαρο αργότερα, πως αυτός ήταν ο άγραφος κανόνας αυτών των τάξεων – έπρεπε να κρατηθείς απασχολημένος, έπρεπε να δουλεύεις πάνω σε κάτι, με κάτι. Μπορούσες να το δουλέψεις μαζί με άλλα παιδιά, και ενώ δουλεύατε μπορούσατε να μιλάτε. Αλλά δεν μπορούσες να σπαταλήσεις πολύ χρόνο μόνο μιλώντας, ούτε μόνο με σκέψεις, ρεμβασμούς, ονειροπόλημα...».

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση III

1. Οι προοδευτικοί δεν μετακινήθηκαν πολύ από την παραδοσιαρχία όπως θα ήθελαν να νομίζουν **και**
2. ότι πολλά από αυτά που κάνουν, με καλές βέβαια προθέσεις, αποτελούν **βασικά μια βιτρίνα**, που αφήνει την παραδοσιακή εκπαίδευση ουσιαστικά **ανέπαφη**.

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση IV

- Ο Hence Holt θεωρεί ότι «θα ήταν προοδευτικοί» αυτοί οι οποίοι θα:
«...σκέφτονταν, ή τουλάχιστον μίλησαν και έγραψαν σαν να είχαν σκεφτεί, πως υπάρχουν καλοί και κακοί τρόποι να εξαναγκάσουμε τα παιδιά (οι κακοί τρόποι ήταν μοχθηροί, άγριοι, σκληροί και οι καλοί ήπιοι, πειστικοί, λεπτοί, ευγενικοί), και εάν απέφευγαν τους κακούς και έμεναν στους καλούς δεν θα έκαναν κανένα κακό...».

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση V

- **Φιλελεύθερη εξουσία – επανάσταση
ευγενικός «εξαναγκασμός»** αντέχεται πιο
εύκολα και εντοπίζεται πιο δύσκολα.
- **Καθοδήγηση – χειραγώγηση**

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση VI

- Αποσχολειοποίηση
- Απόρριψη της εξουσίας του δασκάλου (όσο διαφωτισμένη κι αν είναι)
- Τα σχολεία είναι κατά κύριο λόγο πατερναλιστικά ιδρύματα.

Κριτική των ελευθεριακών στην εκπαίδευση VII

- Οι προοδευτικοί αρνούνται αυτό που οι ίδιοι θεωρούν ως **παραδοσιακό αυταρχισμό** – το «επειδή το λέω εγώ», και επιδιώκουν να το αντικαταστήσουν με έναν πιο περιορισμένο και λογικό αυταρχισμό που να ασκείται ανώδυνα. Οι ελευθεριακοί ριζοσπάστες τα αρνούνται και τα δύο.

Το Summerhill του A.S.Neill

- Ποιοι/ές και γιατί φοιτούσαν σ' αυτό;
- *«Τα σχολεία θα πρέπει να ταιριάζουν στις μαθητρίες».*
- Το ζήτημα της ηθικής εκπαίδευσης

Σάμμερχιλ (έτος ίδρυσης 1921)

- Ιδιωτικό σχολείο για παιδιά 6-17 χρονών (δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο).
- Βρίσκεται στο Λέιστον της Αγγλίας.
- Δάσκαλοι και μαθητές έχουν ίσα δικαιώματα.

Φιλοσοφία του Νηλ Ι

- Υποστηρικτής της **παιδοκεντρικής αντίληψης** για την εκπαίδευση- θέλει η εκπαιδευτική διαδικασία να ταιριάζει στο παιδί και όχι το παιδί στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Αντιτάχθηκε στον αυταρχισμό.
- Προσπάθησε να απομυθοποιήσει τις αυθεντίες.
- Ο Νηλ πιστεύει πως ακόμα και τα μικρά παιδιά που δεν έχουν συνείδηση της διαδικασίας, η **συνέλευση** τα βοηθά να μιλούν δημόσια και να υπερασπίζονται την άποψή τους απέναντι στους άλλους.

Φιλοσοφία του Νηλ II

- *“Κάθε γνώμη επιβαλλόμενη με το ζόρι στο παιδί είναι μία αδικία σε βάρος του. Ένα παιδί δεν είναι μικρός ενήλικος και του είναι αδύνατο να κατανοήσει την άποψη ενός ηλικιωμένου ανθρώπου”.*

(Νηλ, θεωρία και πράξη της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη I

Οι αρχές του Neill

1. Η δογματική πειθαρχία δημιουργεί φόβο και εχθρότητες.
2. Ελευθερία δεν σημαίνει ασυδοσία.
3. Η ασφάλεια έρχεται με την ανεξαρτησία.
4. Οι ενοχές δημιουργούν φόβους και τραυματίζουν τα παιδιά.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη II

Οι αρχές του Neill

5. Η δογματική πειθαρχία δημιουργεί φόβο και εχθρότητες.
6. Ελευθερία δεν σημαίνει ασυδοσία.
7. Η ασφάλεια έρχεται με την ανεξαρτησία.
8. Οι ενοχές δημιουργούν φόβους και τραυματίζουν τα παιδιά.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη III

- Όλα τα μαθήματα είναι προαιρετικά.
- Δεν υπάρχουν βαθμολογίες ή εξετάσεις.
- Οι μαθητές είναι ελεύθεροι ακόμα και να μην παρακολουθήσουν ούτε μια μέρα μάθημα.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη IV

- Στο σχολείο λειτουργούν εργαστήρια ξυλουργικής, αγγειοπλαστικής, ανάγνωσης, θεάτρου, χορού, μηχανουργικής, ψυχολογίας.
- Κάθε παιδί είναι ελεύθερο να κάνει ό,τι επιθυμεί κάθε μέρα, **αρκεί να μη θέτει σε κίνδυνο τον εαυτό του** και τα άλλα άτομα που υπάρχουν γύρω του.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη V

- Μάθημα θρησκευτικών δε γίνεται στο Σάμμερχιλ, ούτε και θρησκευτικές εκδηλώσεις.
- Το σχολείο **αυτοδιοικείται** με όργανο λήψης αποφάσεων τη γενική συνέλευση στην οποία συμμετέχουν όλα τα μέλη του σχολείου και έχουν ισότητα ψήφου.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη VI

Συνελεύσεις:

- Τα παιδιά δεν επηρεάζονται στην ψήφο τους από τους μεγάλους και δεν τους φοβούνται, ούτε τους θεωρούν αυθεντίες.
- Η προεδρία διαρκεί μια εβδομάδα και κάθε εβδομάδα είναι πρόεδρος διαφορετικό μέλος της κοινότητας.
- Στη συνέλευση μπορεί κάθε μέλος του σχολείου να θέσει ζητήματα προς ψήφιση και συζήτηση.
- Τα ζητήματα που συζητούνται είναι πρακτικού τύπου από καταγγελίες μέχρι νομοσχέδια.

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη VII

- Επιβάλλονται ποινές για **παραβάσεις νόμων** που έχει θέσει η ίδια η κοινότητα και αφορούν κυρίως **χρηματικά πρόστιμα**.
- Σε περιπτώσεις που χρειάζεται έρευνα πριν την επιβολή της χρηματικής ποινής, γίνεται σύσταση επιτροπής.
- Η επιλογή των δασκάλων, τα οικονομικά του σχολείου, η αγορά εξοπλισμών, δεν απασχολούν τη συνέλευση.

Φιλοσοφία του Νηλ III

- Σε πολλά σημεία του έργου του ο Νηλ χρησιμοποιεί και τον Φροϋδισμό, τονίζοντας ότι ούτε οι γονείς, μα ούτε και οι δάσκαλοι **πρέπει να κάνουν ηθικά κηρύγματα.**

Φιλοσοφία του Νηλ IV

- Για τον Νηλ η **κοινωνία**:

“είναι από τη φύση της αντιφιλελεύθερη. Η κοινωνία η μεγάλη μάζα είναι συντηρητική και μισεί τις νέες ιδέες”.

Φιλοσοφία του Νηλ V

- *“Ο όρος αυτοπειθαρχία είναι πολύ αόριστος. Συνήθως μ’ αυτόν νοείται η υποταγή των νέων στις ηθικές αντιλήψεις των γερόντων. Η γνήσια αυτοπειθαρχία δεν στηρίζεται στις απωθήσεις και την τυφλή αποδοχή ξένων ιδεών. Αυτόπειθαρχώ σημαίνει λαβαίνω υπόψη μου τα δικαιώματα και την ευτυχία των άλλων. Η αυτοπειθαρχία είναι μια διαρκής προσπάθεια για μια ειρηνική συμβίωση με τους άλλους με κύριο γνώρισμα την κατανόηση.”*

Ελευθεριακή εκπαίδευση στην πράξη VIII

Επιπτώσεις της αγωγής του Summerhill

- Μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση
- Μεγαλύτερη ωριμότητα
- Μεγαλύτερη ανεκτικότητα
- Αίσθημα ότι είναι «μεγαλύτεροι από τους συνομήλικούς τους»

Ελευθεριακή εκπαίδευση

John Hold

- Τα σχολεία είναι κακός τρόπος για παιδιά.
- Αυτά που πάνε είναι λιγότερο έξυπνα, περίεργα, έχουν μικρότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, είναι λιγότερο ανεξάρτητα.
- **Deschooling Our Lives**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

- Αναγνωστοπούλου Μ. (2005). *Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη σχολική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Αραβανής, Γ. (1998). *Πειθαρχία και εκπαίδευση. Ο ρόλος των ποινών και των αμοιβών στο σχολείο και στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ζάχος, Θ. Δ. (2010). «Έλεγχος» και «Πειθαρχία» στο Σχολείο: Αναγκαιότητες και Κίνδυνοι για τα Παιδιά των Μεταναστών/στριών και των Χαμηλών Κοινωνικοοικονομικών Τάξεων. Στο: ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρακτικά του 1ου Πανελλήνιου Συνέδριου Επιστημών Εκπαίδευσης, τομ. Β', 368-376. Αθήνα: Σμυρنيωτάκης.
- Flitner A. 1997. *Αυταρχική ή φιλελεύθερη αγωγή*; Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μπίκος, Κ. (2004). *Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπάμπαλης, Θ. (2005). *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού στη σχολική τάξη*. Ατραπός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Νούτσος, Χ. (1988). *Η γκραμσιανή αντίληψη για την παιδαγωγική σχέση. Στο: Antonio Gramsci. Πενήντα χρόνια από το θάνατό του. Ιωάννινα: Επιστημονική εφημερίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Παράρτημα αρ. 35.*
- Σολομών Ι. & Κουζέλης, Γ. (επιμ.) (1994). *Πειθαρχία και Γνώση*. Αθήνα: ΕΜΕΑ.
- Τσιπλητάρης Α. (2004). *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*. Αθήνα: Ατραπός.
- Wragg, E. C. (2003). *Διαχείριση της σχολικής τάξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Ψάλτη, Α., Κασάπη, Σ. & Δεληγιάννη - Κουιμτζή, Β. (2012). *Σύγχρονα ψυχοπαιδαγωγικά ζητήματα: Ο εκφοβισμός στα ελληνικά σχολεία*. Αθήνα: Gutenberg.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος.
«Αυταρχισμός και δημοκρατία στο σχολείο και στη σχολική τάξη.
Ελευθεριακή Αγωγή και Σχολικές Πρακτικές». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη
2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: [http://eclass.auth.gr/courses/OCRS324 /](http://eclass.auth.gr/courses/OCRS324/)

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

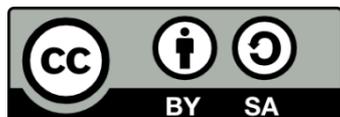
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

